

Jesper Jørgensen (red.)

Gjorslev – en bispeborg på Stevns. Store Heddinge: Slotsforlaget 2018.
480 s. kr. 400.

Roskildebiskoppen Peder Jensen Lodehat var dronning Margrethe I's nærmeste rådgiver og medarbejder, samtidens mest magtfulde politiker i hele Norden. Kulminationen var oprettelsen af Kalmarunionen i 1397. Året før havde han begyndt opførelsen af Gjorslev slot, strategisk beliggende, velegnet til forhandlinger med inden- og udenlandske politikere og en værdig demonstration af biskoppens magt og indflydelse. Det er Danmarks største kridtstensbygning i gotisk stil og grundplanen er enestående: formet som et latinsk kors med et 12 meter højt centraltårn i korsskæringen. Også friskulpturen af Maria over vindeltrappen er unik. Et direkte forbillede har man ikke fundet, men Lodehat har formentlig hentet inspiration på sine talrige udlandsrejser, måske fra franske bispeborge eller den tyske ordens anlæg. Slottet blev inddraget af reformationskongen Christian III og overdraget til gesandten Peter Svave.

I dette værk genoptrykkes først Christian Axel Jensens bygningshistorie om Gjorslev (1924) med den uovertrufne detaljerede gennemgang af de mange faser i byggeriet. Alt – sten, tage, konstruktioner, træværk – bliver minutøst beskrevet. Alligevel er det lykkedes i nyere tid at tilføje oplysninger, som er både bygningsmæssigt og kirkehistorisk interessante. På Nationalmuseets vegne kunne Johannes Hertz efter bygningsarkæologiske undersøgelser (1989-1992) fremdrage slottets sekskantede kapel. En baggrund for undersøgelserne var en genfundet akvarel af slottet fra 1600-tallets sidste halvdel. Det er ikke muligt her at gå nærmere ind på Hertz' detaljerede beskrivelser i "Gjorslev, en borg i Korsets tegn" (s. 120-136).

Andre aspekter omkring bygningen og omgivelserne beskrives i "Vedligeholdelse af kridtstensbro" (Søren Lundqvist, 138-145), "Gjorslev Møllesø" (Thorkild Høy, 146-151), "Fiskene på Gjorslev" (Henrik Carl, 152-155). Lidt for sig selv står "Upstairs and Downstairs", af Lone Kühlmann (452-455), som i et års tid skulle lære husgerning på stedet.

Men bortset fra de bygningshistoriske og arkæologiske bidrag er værkets vigtigste del Jesper Jørgensens historiske gennemgang af Gjorslevs ejere gennem 600 år, fra biskop Peder Jensen Lodehat til Jens Tesdorpf, som overtog slottet efter faderens død i 2018 (156-451). I stedet for en tør opremsning af navne og slægter, præsenteres vi for en historisk gennemgang af dansk politik, økonomi, kirkehistorie, kunsthistorie, bygningshistorie, set fra Gjorslevs synsvinkel, samtidig med skildringer af de adelige og borgerlige ejeres slægtshistorier. Foregangsmændene inden for landboreformer, skovdrift, havneanlæg, kridtstensfabrikation, skolebyggeri omtales grundigt. Men forf. viger heller ikke tilbage for skildringer af de ejere, som levede ansvarsløst i luksus, sank ned i bundløs gæld, forsømte slottet og omgivelserne. Af særlig kirkehistorisk interesse er den calviniske dronning Charlotte Amalies

– forgæves – økumeniske bestræbelser (ejer 1678-1714). Spændende er også skildringen af ejeren fra 1868-1914, den kontroversielle kirkeminister Jacob Scavenius' og hans katolske hustru samt ejeren 1914-1923 sønnen Frederik, som konverterede til katolicismen. Højdepunktet var hans konfirmation i Rom, foretaget af pave Pius IX (1922). Det er dog lidt upræcist at tale om de danske reformerte præster (187. 194. 203), de var evangeliske eller lutherske. Bortset fra det er der tale om et gedigent værk i alle henseender. Forf. bygger på den gængse litteratur til de enkelte perioder, men har også inddraget meget utrykt materiale, og værket er gennemillustreret så effektivt, at billederne i sig selv udgør en vigtig kildesamling. Bogen er tilmed forsynet med et rettellesblad.

Martin Schwarz Lausten